

TOULKY EVROPOU

Zadarské souostroví plné svérázů

Jediný chorvatský ostrov, kde se v zimě lyžuje, pyramida jako v Egyptě, trus pro štěstí, a k tomu ještě pohoda bez aut a sudy plné ryb. Ostrovy roztroušené kolem Zadaru nejenže patří k těm méně známým, ale navíc nabízejí hodně svěbytné věci.

Text a foto: Markéta a Michael Foktovi / Chorvatsko

Sedíme s ižským starostou u stolu uprostřed června, vzduch se tetelí nad rozpálenou dlažbou a rezonuje vábivým voláním cikád. Jídlo a víno tu mají punc jedinečnosti. Italský název Iže zní Eso a ostrov skutečně jedno trumfově v rukávu má. Jmenuje se Predrag Petrović, řečený Pepi, a právě díky němu se na Iži najdete tak jako nikde jinde na Jadranu.

Lopiže plné dobrot

Pepi je posledním z ižských hrnčírů, ještě před sto lety tu však žilo více než osmdesát hrnčírských rodin a své zboží prodávaly po celém Jadranu. Jako všude jinde však mladí postupně dali přednost lépe placeným povoláním na pevnině. Pod Pepiho rukama vznikají na hrnčírském kruhu ukázky zdejší typické červené keramiky vypalované v otevřeném ohni včetně hrnců s názvem „iški lopiže“, ve kterých se vaří zdejší stejnojmenný pokrm z jehněčího, zeleniny, fazolí a artyčoků.

V lopižích se skladuje i olivový olej, takže jich v minulosti bylo potřeba jistě hodně. Na ostrově dlouhém necelých třináct kilometrů a širokém sotva tři roste přes osmdesát tisíc olivovníků, místní je však dnes zdaleka nestihnou všechny sklídit. Mezi stromy se vmáčkly jediné dvě zdejší osady – Iž Mali a Iž Veli –, ve kterých dohromady žije pouhých šest set obyvatel. V současné době sice na ostrově panuje krystalická pohoda, bývaly však doby, kdy tu bylo živěji. Ve středomořské vegetaci se ukrývají zbytky starověkého ilyrského hradiště, zdejší nejstarší rotunda Panny Marie pochází z devátého století a ještě před druhou světovou válkou tu žilo téměř tři a půl tisíce lidí.

Ostrov kořenů a řas

Obě osady na Iži spojuje oficiální státní asfaltová silnice dlouhá pět kilometrů, na nedalekém ostrově Olib však můžete na všechny podobné „vymoženosti“ civilizace rovnou zapomenout. Skutečné silnice tu není ani metr a to, čemu tady říkají doprava, obstarávají golfova vozítka. Původně si je na ostrov přivezli z Ameriky krajánci, kteří z Olibu v několika vlnách emigrovali v průběhu dvacátého století. Říká se, že všude možné po světě žije asi šest tisíc lidí, kteří mají na Olibu své kořeny – a to je na ostrůvek

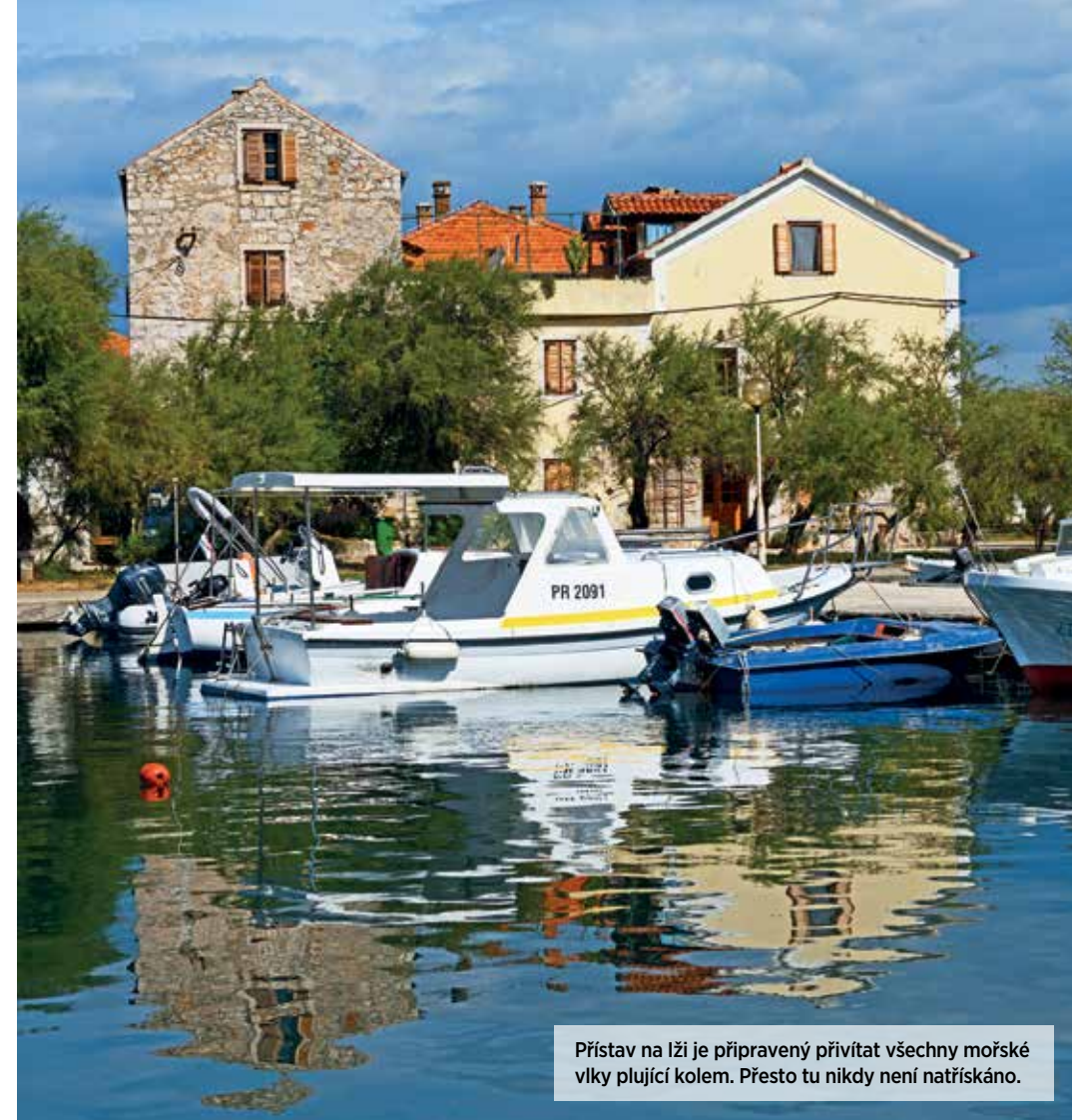
s jedinou stejnojmennou osadou a sotva sto padesátí stálými obyvateli úctyhodné číslo. Na ostrově ve skutečnosti stojí více domů, než kolik tu žije lidí.

Na své kořeny jsou ostatně Olibljani patřičně hrdí a většina starousedlíků je dokáže vystopovat až ke knězi Juraji Cetinjaninovi a jeho stovce farníků, kteří připruli ostrov osídlit. Stalo se tak skoro před pěti sty padesáti lety, když Chorvati prchali před osmanskými Turky. Obyvatelé Olibu také dodnes mluví zvláštním chorvatským nářečím zvaným čakavština, které si původní kolonisté přinesli s sebou a ve kterém jsou psané první chorvatské texty.

Zdá se, že ty hluboké kořeny drží celý ostrov pohromadě a zároveň ho udržují v čase někde v minulém století. Celý okolní svět se mění, jen Olib zůstává

Pomalo, pomalo... Na zadarských ostrovech čas plyne v rytmu prádla vlnícího se v mírném větru.

Přístav na Iži je připravený přivítat všechny mořské vlky plující kolem. Přesto tu nikdy není natřískáno.

Přeplněné pláže? To je na Olibu neznámý pojem.

pořád stejný. Čtverhranná kamenná věž „Kula“ trůní uprostřed vesnice stejně jako v osmnáctém století, kdy ji místní postavili na obranu proti pirátům, pět zdejších kostelů a kaplí otevírá své omšelé dveře věřícím už po staletí a stejný počet slunečníků před jednou ze dvou místních taveren stojí nekonečnou stráž u vody už od doby, kdy tu otevřeli. Místní knihovna založená na principu „jednu knihu tu nech a jinou si vezmi“ je pro veřejnost otevřená jedinou hodinu týdně v sobotu večer a vsadili bychom roční plat, že za dvacet let to bude stejně jako teď.

Voda dražší než víno

Sem tam nějaká ta novinka si však na ostrov cestu najde. Místní třeba uvažují o odsolování vody, protože žádnou sladkou na Olibu nemají. Tedy kromě dešťové, kterou chytají do cisteren, jaké mají v podzemí snad všechny domy. Nádrž na vodu bývá často to nejdražší z celé stavby, a čím je ostrovan bohatší, tím větší ji má. I velké betonové prostranství před kostelem svatě Anastázie na návsi je obří lapač „dešťovky“ pro jednu ze dvou veřejných studní. Voda je tu zkrátka velkou vzácností a nikdo z místních jí neplýtvá.

Ostrované by tedy možná byli radši, kdyby návštěvníci pili spíš víno než vodu. To tu mají moc dobré. K tomu si přidejte místní výtečný ovčí sýr, který je podle některých znalců dokonce ještě lepší než světoznámý ze sousedního ostrova Pag, čerstvé ryby, bažanty a králíky nebo místní olivový olej.

Spát tu budete také dobře – v řasách. Místní novátor Denis Kleva totiž vymyslel polštáře plněné usušenými listy mořské trávy posidonie, které se jinak válejí bez užitku na plážích. Vylučují do okolí léčivý jód a vůni moře, takže si lepší lůžko snad ani nelze přát.

Metropole sardinek

Kali znamená řecky dobře, neexistují však důkazy, že by byla nějaká souvislost mezi řečtinou a stejnojmennou vesnicí na ostrově Ugljan. Nejvíce ji proslavily zdejší sardinky. Obec s asi tisícovkou obyvatel dodnes platí za rybářskou velmoc Jadranu. Zdejší rybáři pochytají čtvrtinu všech sardelí

Kostelíku Panny Marie nad osadou Iž Mali je více než tisíc let

Zadarské ostrovy pořád ještě patří víc olivám a oslům než stádu turistů

Pár domků a jediné příjmení místních obyvatel – to je realita malých ostrůvků zadarského souostrovi

Na Ugljan už dorazila dokonce i palmová promenáda a pár lehátek pro zhyčkaná těla

a sardinek, které v chorvatských vodách uvíznou v sítích. Devět desetin z toho vyvezou do jiných zemí od Řecka po Španělsko.

Odtrhnout hlavičku, vytáhnout páteř, odložit na ták – a tak dále po celý den, tak to chodí v malé rodinné manufaktuře Marka Kolegy na břehu Kalijské zátoky. Malé rybičky musejí pak být v soli a oleji naložené aspoň tři měsíce, Marko je tam však nechává celý rok. Teprve pak přijdou uleželé rybky o hlavu i kosti, aby mohly spočinout na talíři ve společnosti olivového oleje, bez kterého si je nedá žádný pravověrný ostrovan. Komu se rybářská práce nepříčí, může si u Marka zpracování sardinek vyzkoušet na vlastní ruce.

Normální člověk suší na balkoně prádlo, Markovi se však na šňůrách ve středomořském větríku pohupují rejnoci a žraloci. Tedy spíš žralůčci – máčky skvrnité, které se občas do sítí chytí, jsou čím dál menší a je jich čím dál méně. Přesto z nich Marko dokáže vyzkouzlit speciality, které mu vynesly

roli šéfkuchaře na každoroční rybí slavnosti Kali Fish Festival, jež se koná začátkem srpna.

Ostrov Ugljan spojuje se sousedním Pašmanem silniční most dlouhý sedmdesát a vysoký šestnáct metrů. To je dobře, protože Pašman má něco, co ho zase spojuje se vzdálenou Českou republikou. Z kopce Čokovac shlíží na přímořskou vesnici Tkon benediktinský klášter svatého Kosmy a Damiána z jedenáctého století, odkud o tři století později přišli do pražského Emauzského kláštera mniši hlaholáši. Dokonce i první emauzský opat Jan byl národností Chorvat.

Trus nad zlato

Oslí trus pro štěstí? To je fakt silná káva! Přesto jde na odbyt tak dobře, že se podle vynálezce celého nápadu Sebastijana

Oslí „govno“ pro štěstí ve skutečnosti není trus, ale bezoár.

Jagiće lidé ani neptají na cenu. Ta mimochodem činí přesně čtyřicet kun, což v běžné chorvatské konobě nevystačí ani na tři piva.

Sedíme u dřevěného stolku v chráněné oblasti Telašćica na ostrově Dugi otok a hýkaví původci hnědavé cennosti na nás stoickým pohledem zírají zpoza plotu Jagićovy oslí farmy. Sebastijanův otec Goran kdysi vymyslel první plovoucí prodejnu základních potřeb pro jachty kotvící

BIZARNOSTI Z OSTROVŮ

► Jestli připlujete na Olib vlastní lodí, opovažte se zakotvit jen tak někde. **Nelepší kotviště se totiž předávají z generace na generaci** a místní by vás rychle vyprovodili. Když se jich však zeptáte, rádi vám ukáží, kde můžete uvázat lano.

► Na severní straně Dugého otoku ve vesničce Veli Rat stojí **nejvyšší maják na celém Jadranu**. Jmenuje se Punta Bianca, měří 42 metrů a lze se v něm dokonce ubytovat.

► Na Dugém otoku pronikli oslí dokonce i do místních tradic. V největší vesnici Sali se první srpnový víkend koná festival, jehož součástí jsou i **závody na oslech** (*trke tovarov*). Nejrychlejší i nejlínější (poslední) osel dostane oficiální diplom a ke všemu hraje „*tovarečka mužika*“, tedy oslí hudba.

► Místní umělec Vedran Petesić postavil nedaleko **vesnice Sali na Dugém otoku vlastní pyramidu**. Uvnitř instaloval výstavu svých děl a také desítek vzkazů z lahví, které za svůj život našel na plážích. Plánuje vystavět i repliku šikmé věže v Pise.

► Iž je po Hvaru druhým chorvatským ostrovem, kde to kulturně žije na plné obrátky. Zdejší hrstka obyvatel má pro sebe **skutečné divadlo sídlící v majestátní budově** u moře.

► Naproti vesnici Kali na Ugljanu leží **malý ostrůvek Ošljak**. Žije na něm pouhých třináct obyvatel a všichni mají stejné příjmení Valčić.

► Na Iži, kde nemá nejvyšší kopec ani dvě stě metrů a kde teplota koncem roku ani vzdáleně neklesá pod nulu, se překvapivě pořádají **mezinárodní závody ve sjezdovém lyžování**. Asi šedesát tun sněhu z pohoří Velebit na chorvatské pevnině nedaleko Zadaru přivezou nákladáky a vyklopí ho na mírně svažitou uličku v osadě Iž Veli. Závod Cena irské královny (Iškakraljica) se sedmdesáti metry každoročně svou svérázností přiláká lyžaře z několika zemí, včetně Rakouska a Švédska, a ožíví turistický ruch, který v zimě jinak pohasíná.

Na Olibu nejsou skutečné silnice, jen něco jako vybetonované chodníky

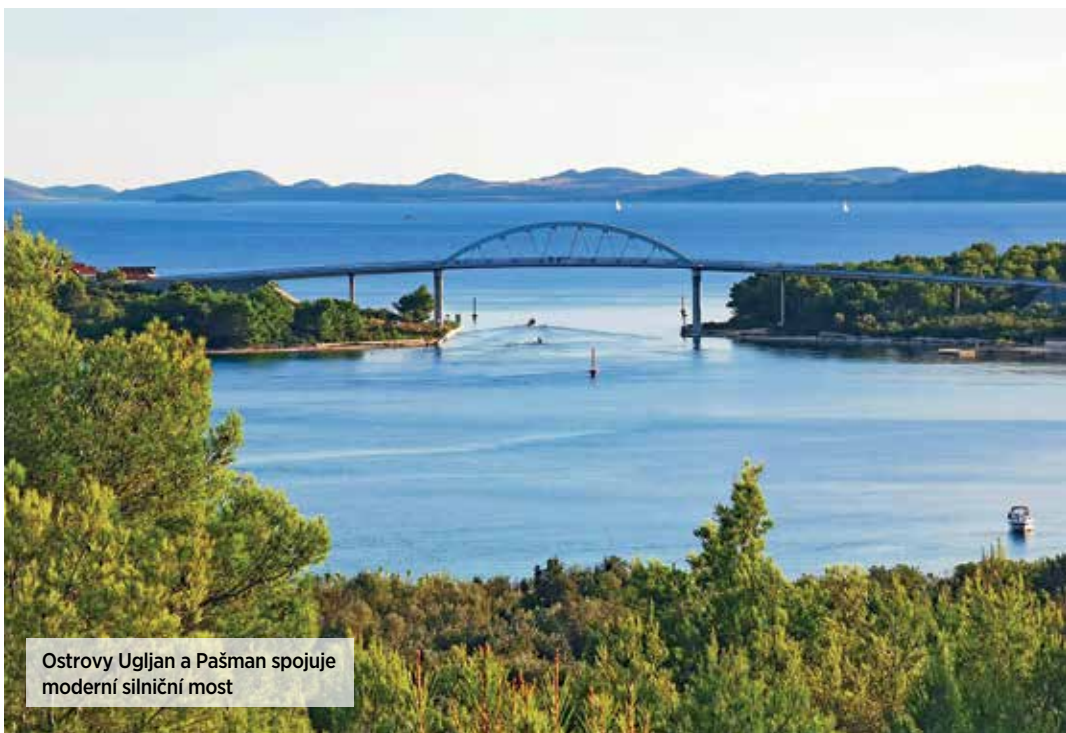

Zajděte mezi domky, a octnete se v předminulém století

v deset kilometrů hlubokém a před větry chráněném Telašćickém zálivu a syn mu co do turistického novátorství evidentně není nic dlužen. Pro české návštěvníky má celá věc ještě jednu přidanou hodnotu – otec Goran se oženil s Češkou. Sebastijan tedy mluví naší mateřštinou skoro stejně dobře jako chorvatsky

a na stole se v letním sluníčku kromě chobotnicového salátu vyhřívá i česneková pomazánka jako od babičky a silná tak, že by se o ni dalo opřít kolo.

Prohlížím si oválný exkrement vkusně usazený v zasklené dřevěné krabičce a hlavou mi běží dětské vzpomínky na pohádku „Oslíčku, otřes se“. Jagićovi osli se

Ostrov Ugljan a Pašman spojuje moderní silniční most

Potřebuje vaše loď opravu? V marině na lži to není žádný problém.

sice otřásají každý den a doslova mu tak „vydělají“ hrsti čtyřiceti kun, dlužno však říct, že ani „sretnomagareće govno“ úplně zadarmo není. Chce to především pečlivé přebírání nepřilíš vábně vonícího obsahu. Ono totiž není „govno“ jako „govno“. To vhodné k zasklení je tvořené stlačenými chuchvalci trávy, po vyprání nepáchne a technicky vzato to vlastně žádný běžný trus není.

Ceněným chuchvalcům se říká bezoáry a lidé je milovali už ve středověku. Zasadovali je do zlata, přidávali ke korunovačním klenotům a přisuzovali jim zázračné léčivé účinky. Podle tehdejších ranhojičů bezoáry neutralizovaly veškeré jedy, a císař Rudolf II. si z nich dokonce nechal vyrobít pohár, který ho měl chránit před otrávením.

V chráněné oblasti Telašćica je občas možné najít mořem omyté bezoáry i na plážích. Neporušená příroda jižní části Holého ostrova (Dugi otok), kde se rezervace rozkládá, se totiž stala útočištěm opuštěných ostrovních oslů a bezoáry

ZA KLENOTY ZADARSKÉHO MOŘE SNADNO A RYCHLE

► Na všechny Zadarské ostrovy v textu jezdí v létě alespoň jednou denně (většinou však víckrát) **trajekt s možností přepravy aut**. Trajektový přístav Luka Gaženica leží pět kilometrů jihovýchodně od centra Zadaru a lze zde koupit i trajektové lístky.

► **Z městského přístavu v Zadaru** (Gradska luka) **vyploouvají na ostrovy rychlolodě** (katamarány), které přepravují pouze pěší. Obzvláště snadná je doprava na ostrovy **Ugljan a Pašman**. Přezdívá se jim „**předměstí Zadaru**“ a loď tam pluje každou půlhodinu od rozbřesku do noci. Plavba netrvá ani půl hodiny.

► Na většině ostrovů **lze auto používat a mezi ostrovy Ugljan a Pašman přejíždět po mostě**. Na Olibu je však třeba zaparkovat auto v přístavu a obejít se bez něj. Nijak to však nevadí – stejně by nebylo kam jet.

► **Na všech ostrovech fungují základní služby** (obchody, restaurace), například na Olibu však jen dvě. Ubytování je možné většinou v soukromí (apartmány), hotelů je hrstka (pokud vůbec). Všechny ostrovy mají dobré zázemí pro jachtaře.

„vyrábějí“ dokonce i zdejší domácí kozy. Návštěvníci sem však jezdí spíše za proslulými bílými útesy Grpašćak, které trčí z vody do závratné výšky sto padesáti metrů, nebo za klidným slaným jezerem Mir, jehož voda je dokonce ještě slanější než ta v moři. ◀

Z nejvyššího bodu Ugljanu je krásný výhled na celý ostrov

Michael Fokt

Biolog, fotograf, publicista. V posledních pohnutých týdnech zjistil, že se v české krajině skrývají skalní jehly jako v řecké Meteore, skalní obydlení jako v jižním Španělsku nebo skalní kruhy jako ve středním Portugalsku.